

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱԶՆԱՌԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յմերկիայի համար տարեկան 4 տողար թղթգրով. Եւրոպայի և այլ տեղերի համար տրին. Եւրոպայի համար 10 ֆրանկ. Տնօրէնութիւնն ինք կը վճարէ փոստի ծախքը. Բաժնորդագրութիւնները կը սկսին ամառը լուսնի տեղին (ըստ Ն. Տ. Բ.) և կ'ընթերցուին յետոյ և եւամսեայ բաժնորդութիւններ ալ կընդունուին, առանց ունէ յաւելման բաժնէ գնին վրայ: Նամակ և ծրար պէտք է զրկել հետեւեալ հասցէով: M. PORTOUKALIAN, rédacteur du journal Arménia MARSEILLE (France)

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 20

1887 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10 (Հ. Տ.)

ԵԱՐԱՍ

Կը հրատարակուի Վ. և Ն. Թ. օրեր

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, թէ՛ հարկ համարի, համառօտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւններն: Պարտաւոր չէ վերադարձունել չհրատարակուած ձեռագիրներն: Մանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Մանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանդիւխ կարծէ. 1 գլխադիրը 2 սանդիւխ:

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues au bureau de la Rédaction (Rue Vacon, 50)

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հանգանակութիւնն ի նպատակ Զլլաւն-ցիներին. — Նամակ Փարիզի. — Վերջին խօսք մ'ես Գեր. Իզմիրեան եպիսկոպոսի Տեղեկագրին առթիւ. — Տեղեկանք. — Պ. Քրիսթիի ճամաւարանի տրեւան արդիւնքը. — Արտաւարանի տրեւան արդիւնքը. — Մանուցումներ. — Բանասիրական (Երկու քննեաց ուղեւորութիւնը դէպի Մարսէյ և յԱմերիկա):

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ի նպատակ

ԶԵՅԹՈՒՆՅՈՒՆՆԵՐԻՆ

Զէյթունի շէնքերն անպատուար և անօթի մնացած մեր դժբաղդ հայրենակիցներին օգնելու համար Կ. Պօլսի Պատրիարքարանէն կարգուած Յանձնաժողովը՝ ինչպէս ուրիշ մի քանի տեղեր, նոյնպէս և տեղիս հայ գաղթականութեան Հովիւ Արք. Տ. Սահակ քահանային դիմած էր հանգանակութիւն բանալու համար: Արք. Տ. Հայրը Պատ. Հագարաձունի տեղի կարգադրութեամբ ձեռնարկած է

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Երկու քննեաց ուղեւորութիւնը դէպի Մարսէյ և յԱմերիկա

(Շար. 19րդ թիւէն)

Զմիւռնիոյ Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյն հոյակապութեանն ու պայծառութեանը նման Պօլսի և այլ տեղեր տեսած չեմ. նոյնպէս նորաչին հիւանդանոցն որ նոյն իսկ Զմիւռնիոյ մէջ ալ եղակի է: Յայտնի է որ այս հիւանդանոցն Սպարթական ազգասէր և բարեգործ գերդաստանին շնորհն է. 18,000 օտ. լիւր ծախս ընելով իրենց կողմէն, ամենայն վայելչութեամբ լրացուցած և ազգին յանձնած են, իրենց բարերարութիւնն ալ միշտ շարունակելով:

Նշանակութեան արժանի են Մետրոպոլիտան և Հոփսթոնի վարժարաններն, որոնց մէջ իւր 5-600 ուսանողներ կան:

Դասախօսուած լեզուներն են Հայերէն հանդերձ իւր պարագաներով, Գաղղիերէն, Անգլիերէն և Տաճկերէն, երբեմն և Յունարէն:

Արդարեւ իւրաքանչիւր ճամբորդ գոհ պիտի մնայ Զմիւռնիոյն, վասն զի Զմիւռնիացիք կրթութեան և դաստիարակութեան եղանակները յառաջագիւղութեան և բարեկարգ միջակի մէջ պահելու ջանադիր են:

արդէն հանգանակութեան: Ուստի «Հայաստանի Զաւակների Միութեան» Կեդր. Վարչութիւնը նկատելով որ արդէն պաշտօնապէս ձեռնարկուած է այդ հանգանակութեան գործի, անպատեհ համարեց ինք ևս նոյնը շարունակել և այդ նպատակի համար իւր ժամ հաւաքումներն օրօք արդէն հրատարակուած են Արմենիայի մէջ, յանձնեց Պատ. Հագարաձունի տեղի, Կիսմանի թէ Արք. Տ. Սահակ Հայրը 300 ֆրանկէն աւելի հաւաքած է Մարսէյի մէջ Զէյթունցիներին համար:

Պետերբուրգէն կը գրեն մեզ որ Արք. Տ. Խորէն Մ. Վ. Ստեփանէն նոյնպէս հանգանակութեան ձեռնարկելով 1500 րուբլի հաւաքած և զրկած է Կ. Պօլսի Պատ. Յանձնաժողովին:

Փարիզի մէջ Մեծ. Էգնայեան եղբայրները՝ որոնց անուն յաճախ կը յիշուի ազգօգուտ ձեռնարկների առթիւ, հանգանակութեան ձեռնարկած են այնտեղ և արդէն 2,000 ֆր. զրկած են Կ. Պօլսի Յանձնաժողովին:

Ուղեւորութիւն

Այժմ եկու կարգն Զմիւռնիոյն բաժնուելու ուր մեր ուղեւոր ընկերն Տիար Պօղոս Ուրֆալեան 13 օրէ ի վեր էր որ անհամբեր կապաւոր յարմար չողենաւ մը Մարսիլայի ճամբով գնալու համար դէպ յԱմերիկա:

Սեպտ. 22ի երեքշաբթի օր գաղղիական Տրիւանսիա չողենաւ Զմիւռնիոյ համանուն ծոցին խորքէն բաժնուեցանք, և մեր այս ծովային ճամբորդութիւնն յաջողակ եղաւ մեզ. այնպիսի խաղաղ և մեղմ հով մը կը վիշէր, որ ջրին մակերեսուցութիւնը կարթ ու հաւասար դարձած, անսահման դաշտի մը կը նմանէր Միջերկրականի մակերեսին:

Հետեւեալ օրը՝ առաւօտուն կանուխ Տրիւանսը, Զէյթնի նաւամատոցը հասաւ ու 5 րոպէն ետքը խորիւս ձգեց Զէյթնի հանգէպ: Հոս Մարսիլա և Եւրոպա տանելիք չամիշ, բոլոր ինչ. ապրանքները առնելէն ետքը, նոյն իսկ օրն չորեքշաբթի, ըստ եւրոպացւոյ ժամը 8ին, Զէյթնի մեկնեցանք և առաւօտեան դէմ արեւը իւր փայլուն ճաճանչները Սամոսիոյ լեռանց գագաթներուն վրայ կարճակէր երբ սեպտ. 24ին հասանք Սամոսիոս:

Տրիւանսը՝ Սամոսիոյ նաւամատոցի ափին մէջ ալ, օր մ'ամբողջ մնալէն ետքը, երեկոյեան դէմ խորիւղ վեր առնելով բաժնուեցանք Սամոսիոյն:

Տրիւանսի չողենաւուն ընթացքը

Կը լսեմք թէ Մանչեսթրի Պատ. ուսարժան Հայերն ալ անտարբեր չեն իրենց ինկած գլխութեան բաժինը կատարելու:

Այս ամենը՝ թէեւ չեն համապատասխաներ Զէյթունցիներին կրած ազգային մեծութեան, բայց ցոյց կուտան թէ Եւրոպայեան Հայերն սրտին մէջ բոլորովին մարած չէ իրենց հնաւանդ բարեպաշտութեան և ողորմածութեան զգացումը:

«Զէյթունի Ազգ. հրկիշեալ Հաս. տատութեանց վերաշինութեան Յանձնաժողովը» ի սեպտ. 8/20 ամսաթիւ մէկ պաշտօնական նամակէն որ հրատարակուած է Տիֆլիսի «Արձագանք» լրագրին մէջ, կը քաղեմք հետեւեալը:

«Յանձնաժողովն արդէն գործի ձեռնարկած և ինչոր պատճառի մը Զէյթուն զրկելու վրայ լինելով, մեծապէս կը յուսայ թէ հետզհետէ ընդունելով ամենուրեք բացուած հանգանակութեանց արգիւնքն, պիտի կարենայ ընդմիջել ձեռնարկել վերաշինութեան գործին:

այնպիսի արագ էր, որ իւր որոշեալ ժամուն խալիլի մեծ թերակղզւոյն Սպիտան գօտին ողջունելով համանուն նեղուցին ներս մտաւ, և այնպէս թռչնոյ մը նման կը թռչէր ծովուն երեսէն, որուն համար բոլոր ընկերակցօք գոհ եղանք:

Սամոսիային մինչեւ ցիտալիա ուրիշ բան չտեսանք, սոսկ վեր երկինք և վարժ ծով, և այդ ծովի վրայ թռչող ձուկերն և մեծ կէտերն. թռչող ձուկերը ճիշդ թռչնոյ նման կը թռչէին ջրոյն մէջէն մինչեւ քանի մը կանդուռէ աւելի տեղ երթալով կրկին ջուրը կը մոռնէին, ձուկերին կէս թռչուն կէս ձուկ որ առաջին անգամ տեսածս էր. իսկ զրիկներն արգէն ծանօթ են:

Միջերկրական և Ալբիական ծովու տեսարանը որչափ որ շքեղութիւն մը կը պարզէր մեր նաւորդաց աչքին առջեւ, բայց խալիլոյ տեսարանն ու տեսքը աւելի քան դառաջինն կը գերազանցէր իւր վայելչութեամբ:

Խալիլա կը ձեւացնէ մեծ թերակղզի մը՝ որ կը յառաջանայ դէպի հարաւային արեւել, ընդ մէջ Միջերկրականի և Ալբիական ծովուն, 1300 քիլոմետր երկայնութեամբ:

Սահմաններն են հիւսիսէն Ալպեան գօտին, արեւելքէն Աւստրալ, Ալբիական և Յոնիական ծովերն, հարաւէն և արեւմուտքէն Միջերկրական ծով:

Խալիլոյ հարաւային կողմն կը գտնուի Սիկիլիա մեծ կղզին:

«Յանձնաժողովն անուն առած է «Վերաշինութիւն ազգային հաստատութեան», այլ, ինչպէս յայտնի է, իւր բուն նպատակն է նախ և յառաջ շինել կարօտագոյններու տուններն, ուսեօս հայթայթել, կառուցանել եկեղեցիներն ու վարժարաններն, վերջապէս, ինչ որ կարելի է, ընել Զէյթունցիներն չհեռացնելու իւրենց քնակարաններէն:»

ՆԱՄԱԿ ՓԱՐԻԶԻՆ

19 հոկտ. 1887

Արմենիայի վերջին թիւերուն մէջ՝ Միլանի հիւանդանոցը մեռնող Լուսինեան իշխանի մը որդւոյ վրայ կը խօսիք. . . . Դաղղիական օրագիրը ալ անցեալները անոնց վրայ կը խօսէին տխուր գոյներով իբր թէ տղայը սրճարանի մէջ և քոյրերին ալ խտալուցի եպիսկոպոսի մը քով ծառայութիւն կընեն եղեր:

Արդարեւ մենք կը գլխաւոր այս դժբաղդներուն վրայ որ՝ երբեմն ի

Արդարեւ թէ՛ ճամբորդաց գրուածներուն և թէ՛ աշխարհագրական պատմութեանց նայելով, Խալիլա խիստ համբաւաւոր է կլիմային գեղեցկութեան, հողին բարեբերութեան, զմայելի տեսարանաց և երեւելի հնութեանց կողմանէ: Հիւսիսային սահմանին վրայ կը կանգնին Ալպեանք, որոց ստորոտն կը տարածին ընդարձակ, բարեբեր և ջրարբի դաշտեր: Խալիլոյ լեռներն են Ալպեանք և Ապենինեանք. Ալպեան գօտին կերկարի հիւսիսային սահմանին վրայ. նշանաւոր գագաթներն են Սալիսիական լեռուն, Յրանսայի սահմանին վրայ, որ Եւրոպայի բարձրագոյն կատարն է. Մօն-Սընի, որ երեւելի է 12 քիլոմետր երկայնութեամբ ստորերկրեայ երկաթուղով:

Ալպենիան գօտին կը տարածի ցամաքակղզւոյն երկայնութեամբ մինչեւ Խալիլոյ հարաւային ծայրն և յետոյ երեւան կենէ Սիկիլիոյ կղզւոյն մէջ. բարձրագոյն գագաթներն են Մօնթէ-Քօրնօ և Վէլիկո:

Խալիլոյ մէջ կը գտնուին Եւրոպայի երկու երեւելի հրաբուխներն, Վէսուվի Նաբօլի քաղաքին մօտն և Ետնա՝ Սիկիլիոյ: Վէսուվի միշտ կը վառի և յաճախ կը բորբոքի սաստկութեամբ: Յոնա ունի 3230 մետր բարձրութիւն և միշտ մոխր կարծակի է:

ԱՐԱՄ Յ. ԲՐՈՒՏԵԱՆ

(Շարունակելի)

Նշեալացի

րենց փառասէր հօրը, երբեմն ալ
գաղղիացի կոմսի մը շահախնդրութեան
և այժմ ալ անագորոյն քաղղին նահա-
տակ եղած են: Մենք կուզենք ազ-
գային օրագրի մը մէջ զգուշաւորու-
թեամբ այս խնդիրը պարզել և լու-
ծել՝ նախ յանուն ճշմարտութեան,
յետոյ այս տարագող տղոց իսկա-
կան օգտին համար իրենց կարեւոր
ծառայութիւն մը ընելու փափաքա-
նօք: Amicus Plato, sed magis ami-
cus veritas: Այո՛, յանուն ճշմարտու-
թեան պարտք կը սեպենք այս խղ-
ճալիները համազօր որ՝ իշխանական
ցեղէն չեն, որով իրենց դժբաղդու-
թիւնը իրենց համար պակաս դառն
պիտի ըլլայ: Արդարեւ մենք Հայաս-
տանի սովելոց տարին առիթ ունե-
ցանք խիստ մօտէն և շտապութեան
արժանի աղբիւրներէ քաղուած տե-
ղեկութեանց հնարհիւ այս խնդիրը
լու իմաստասիրել և ճանաչել: Ան
ատեն այս խեղճերուն ինքնակոչ և
շահամոլ խնամակալ գաղղիացի կոմ-
սը դատ բացաւ Փարիզացի կիպ-
րոսի ցեղէն Լուսինեան գերդաստա-
նին դէմ, որպէս զի իւր խնամեաները
միայն իրաւունք ունենան այս իշխա-
նական տիրոջը կրելու... և կոր-
սնցուց դատը:

Սոյն դատին համար Մ. Տիւրքիէ
անուանի հայագէտ պատմագիրը հեր-
քողական տեղադրում հանեց, որուն
մէկ օրինակը Ձեզ կը յղեմ, որով կը
հաստատուի Միլլանի հիւանդանոցը
մեռնող մարդուն կեղծ Լուսինեան
իշխան ըլլալը:

Արդէն «Մատիս» և «Եւրոպա» օ-
րագիրքը հերքողական կարեւոր յօդ-
ուածներ հրատարակած են այս մար-
դուն վրայ: Լուսինեան և ազգա-
պանծ ճահնադարեան կարապետ վար-
դապետը ու հայասէր Վիլիթոս Լանկ-
լուա՝ որք շատ լաւ գիտէին նոյնին
թախտակեան և բաղդապնդիր կեան-
քը, Մ. Տիւրքիէի կարծիքէն էին,
բայց նոքա կը սխալէին թէ Հայք օ-
գուտ ունին իրրեւ Լուսինեան ճշմա-
րիտ իշխան ճանաչել զայն, իրր խիստ
անհրաժեշտ և նպատաստաւոր Հայ-
կական խնդրոյն, ինչպէս որ անհա-
ւատ Վիլիթոս ի մահին իւր կը գո-
չէր թէ՛ եթէ Աստուած չըլլար ալ
նէ՛ պէտք էր հնարել: Սոյն դատին
առնելով բարեպաշտ հիպոստոյ
Փարիզ կը գտնուէր Պաթալիոյ պատ-
ուաւոր և ազգասէր Ազա Այսնուրը՝
որ Միլլանի Լուսինեանին վրայ մեզ
ամենամոծմամբ տեղեկութիւններ
տուաւ, քանզի սա կը ճանաչէր զին-
քը և նորա ընտանիքը, հայրը որ
Սամարղան (Ճափոն կղզի) քաղաքի
մէջ պատուաւոր և հարուստ հայ փա-
ճառական մըն է եղեր: Տղան Սամարին
Նահանգաց (Հոլանտա) Ամսթերտամ
քաղաքը իրաւագիտութիւն սորվեր
է, բայց այս տարեկան իւր փառա-
սիրութեան բոստիւն չհամարելով
Լուսինեան ցեղէն ըլլալ երեւակայեր
էր ու շատ մեծ ջանքեր ըրեր էր ինք-
զինքը իրրեւ Լուսին Վեյքերդի յա-
ջորդ ճանչցնել տալ Ռուսիոյ, Գաղ-
ղիոյ և Եւրոպիոյ միւս տեղութիւն-

ներէն և դահլիճներէն, բայց ի դուր,
փառն զի մէկ կողմանէ ձեռքի թղթե-
րը անվաւեր էին, միւս կողմանէ ալ
միշտ գրամական տաղանքներու մէջ
ձախորդ դատեր և անուանարկ դա-
տադարձութիւններ ունեցեր էր ու
բանտէ բանաւ, քաղաքէ քաղաք աք-
սորեալ և վտարանդի կենցաղովա-
րութեան տուապանաց մէջ կը հեծէր
և վերջապէս ամենաթշուառ վիճակի
մէջ մեռաւ Միլլանի հիւանդանոցին մէջ:

Յանուն ճշմարտութեան և մար-
դասիրութեան կը յորդորեմք ուրեմն
խեղճ աղաքը չի հաւատալ իրենց
անարդարանալի և անհաստատելի իշ-
խանական տիրոջին և ջանալ ժրա-
ջան և անխնայ աշխատութեամբ
պատուաւոր, օգտակար հայագիրք
հանդիսանալ ու իրենց հայրենակցաց
չեւր համակրութիւնը գրաւել և վա-
յելել:

Եթէ մենք յարգախառն համակ-
րութիւն կը տածեմք Փարիզացի
Լուսինեան ընտանեաց, չէ թէ միայն
անոնց վաւերական թղթերուն և վը-
կայադիրներուն համար է (թէեւ Ռու-
սիոյ կայսեր Նիքօլայի և անոր հըռ-
չակաւոր Նեսեյուստ նախարարին լա-
տորագրութիւնը կրելուն մեծ կա-
րեւորութիւն ունին), չէ թէ միայն
համալուար հայագէտ Տիւրքիէի և
Լուսինեանց բարեհաջակ մատենագ-
րին Մատ Լաթաիին պատաւար կարծ-
եաց համար է, այլ մանաւանդ անոր
համար որ Սիլվիւ Վիլիթոս Հիւկոյի
Լուսինեան տպարանը Հայաստանի
սովելոց համար գիթութեան տաճար
դարձաւ ու միշտ և հանապաղ ողոր-
մութեան պալատս բաց է անթիւ հայ
ողորմելոյ՝ մասնաւորապէս օգնու-
թեան կարօտ ազգային ուսանողաց,
ինչպէս իրաւամբ կը խելք Ձեր պատ-
ուական լրագրին մէջ: Իրրեւ տկա-
նոտեւ վկայ և երբեմն ալ իրրեւ
միջնորդ և բարեխօս կը հաստատեմք
երգմամբ որ հրեշտակաւոր և ողոր-
մած Մարիամ Իշխանուհուն և իւր
աշնուատիրոս ամուսնոյն Գուրամ Իշ-
խանին շնորհած օգնութիւնները ան-
չափ են և Աղբիւն մէջ տկանաւոր
հանդիսացած շատ մը անձնաւորու-
թիւններ երախտապարտ են այս աղ-
դապանծ և մարդասէր գերդաստա-
նին: Ասկէ զատ Գուրամ Իշխանը մեր
ազգային գրականութեան մէջ մեծ
տեղ մը բռնած է և միշտ կաշխատի,
և իւր հարազատն Խորէն Սրբազան
Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ բարձ-
րատիճան Եկեղեցականաց աւագա-
գոյններէն մին է:

Ընդունեցէք, . . . Խմբագրա-
պետ, իմ շնորհակալութիւններս
և համակրանացս հաստատին:

Յ. Թիւրքիէ

ՎԵՐՁԻՆ ԽՕՄԳ ՄԵՆԻՍ

Գեր. Իվմիլլեան Եպիսկոպոսի
Տեղեկագրին առթիւ

(Շաբ. 19րդ թիւէն և վերջ)

Կեսարացի Սիմէօն Թորոսեանի
մշտնջենական շղթայակալ աշխատու-
թենէ աղաւազան պատճառը Գեր. Իվ-

միլլեան չէ: Ընդերկա՛ր անտարբեր
գտնուեցաւ Նա թշուառ կալանաւո-
րի հայրենակցաց արտառուագին թա-
խանձանայն առջեւ, մինչեւ որ ու-
րիշ անձնաւորութիւնք ստիպեցին զՆա
գիմել ո՛ւր որ անկէ յաղաթումն յիշ-
եալ կալանաւորին: Թէ որչափ ան-
տարբեր գտնուած է Գեր. Առաջնորդն
համայնայն պաշտպանից առջեւ՝ ցոյց
կուտան յետագայ դէպքերն ալ:
Միհրան անուն Կեսարացի մեքագնայն՝
երկարժամանակեայ դատաւարութեան
մը վերջը՝ Աւագ Շարլթուն մէջ բան-
տարկուելու դատաւիճիւն տուցած
էր, նա քանիցս Գեր. Առաջնորդի ա-
ջակցութիւնը խնդրեց գոնէ Զատիկի
հանդիսաւոր օրերն բանտէ վերջ մը
նալու համար, չլուսեցան նորա սըր-
տաղին պաշտանքներն և խեղճ ան-
ցուց իւր Զատիկն ալ բանտին մէջ՝ հե-
ռօ՛ւ իւր սրտակիցներէն: Ուրիշ իրո-
ղութիւն մ'ալ, Արարիկիցի ազգատիկ
Հայ աղեկ մը՝ որր, ո՛րք իր նշգրհու-
թեան մէջ, անպատուաւոր և անպաշտ-
պան, Գեր. Առաջնորդին կը գիմէ և
կարտաքուսի, բոլորովին յուսահատ՝
Ոստիկանութեան նախարարապետին
կը դիմէ, որն որ պաշտօնական գրով
մը լքեալ տղէկին վրայ կը հրաւիրէ
Առաջնորդարանի ուշադրութիւնն:
Օտար մը կը յիշեցնէ մեր Գեր. Առաջ-
նորդին թէ մեր Աղբիւ համար պատ-
ուաւոր չէ որր և անպաշտպան տը-
ղայ մը թողուլ փորձենքուն մէջ՝ ա-
նօթի և կիտմերի:

Արդար հետաքրքրութեամբ մեր
յօդուածի մէջ խնամալ ուղած էինք
թէ ո՛րք են այն մասնաւոր կամ ժա-
ռանգական խնդիրներն, յորոց ոմանք
իրր լուծուած և ոմանք մասամբ լուծ-
ուած ներկայացուած էին Տեղեկագրի
մէջ, զի այդու պիտի կարենայինք
համալուել թէ Գեր. Առաջնորդն գէթ
այդ խնդիրներու մէջ գործօն դեր մը
կատարած է:

Գրած էինք թէ «Գեր. Իվմիլլեան
Անկ հատիկ քարոզ մը խօսած է իւր ամ-
բողջ պաշտօնավարութեան մէջ»: Ար-
դարեւ որչափ ճշմարիտ այնչափ ալ
տխուր յայտարարութիւն մ'է այս,
յորում կը փայլի Գեր. Առաջնորդի ան-
նեղելի պարտապանցութիւնն: Զայս
հերքել կը փորձէ Պ. Տիւրքան գրելով
«Պ. Զարմոյրի այս խօսքէն կը հաս-
կըցուի բացորոշապէս թէ ինք այդ
չըջանի մէջ միայն մէկ անգամ եկեղե-
ցի գնացած է, ապա թէ ոչ ամեն ա-
նոնք որք եկեղեցի յաճախելու պար-
տականութիւնն յարգած են, առկա
ունկնդրած են Ն. Սրբաւնութեան բա-
րոյայից և հայրենասիրական քարոզ-
ներուն»: Կարելի է որ մենք եկե-
ղեցի յաճախելու պարտականութիւն
նախ տարագատած ըլլանք ուրիշ առե-
լի գերադաս պարտականութեանց,
սակայն այս ճշմանակը թէ մենք
անտեղեկ եմք եկեղեցւոյ ներքին
ընթացքին: Ունեցած եմք փոփոխելի
բարեկամներ — Պ. Տիւրքանի պէս ե-
կեղեցի յաճախելու պարտականու-
թիւններ յարգողներ — որք գանգա-
ւած են ընդ միշտ թէ Գեր. Առաջ-
նորդն ոչ միայն ստեղծ չբարոյէր, այլ

յաճախ եկեղեցի ալ չիջնէր, մինչեւ
անգամ երբեմն տօնի օրերն ալ: Այս
գանգաւաններն բնդհանուր հանգա-
մանք մ'ստացած են: Համարձմուն
տօնի հանդիսաւոր օրն Գեր. Առաջ-
նորդն եկեղեցի չիջաւ, Կ. Պոլիս ու-
ղեւորելու առթիւ հրաժեշտ մը չը
տուաւ իւր հօտին: անտարակոյս անձ-
նական տկարութեան մը չեմք կրնար
վերագրել այս զգայի պարտապանցու-
թիւնը, զի Նա միեւնոյն օրն չէր մոռ-
ցած կատարել բարեկամական պար-
տականութիւն մը՝ Մեծ. Տ. Տ. Մ. ի
յայցելութիւն երթալով:

Խորէնեան վարժարանի անբարե-
կարգ վիճակն ապացոյց մ'է որ Գեր.
Առաջնորդն ուշադրութեան չառաւ
գէթ ազգային դատաւարակալութեան
կարեւոր խնդիրն: Այս պարագայի
մէջ ալ Պ. Տիւրքան գրեւ. Առաջնորդն
արդարայնեւ համար կը գրէ «Սա-
կայն Ն. Սրբաւնութիւնը յեղիպատոս
ժամանելուն պէս փութացած է բար-
դում մ'ընել տալու Աղբ. Գաւառա-
կան անուկէն վարժարանի յատկաց-
եալ գումարին վրայ, որ ամէն ամիս
վճարուած է կոնստանտնուպէս, դա-
սագիրք և այլ պիտոյք իրենց ժամա-
նակին կը հայթայթուին, պաշտօնեայք
իւրաքանչիւր ամից լրաման կ'ատանան
իրենց թոշակներն և այլն»: Այս և
սորա համեմատ մեծահասարակ գիրք
մ'ալ չկրնար երաշխաւորել թէ ազ-
գային դատաւարակալութիւնը պատշա-
ճապէս ի նկատի առնուած է: Գալոց
մը երեւմտական բարեւք վիճակ մ'ու-
նենալով հանդերձ կրնայ բարոյապէս
յետամնաց ըլլալ, երբ գուրի է ձե-
ռնահաս և աշուղթ հակադրութեան:
Այս եղած է Խորէնեան վարժարանի
վիճակն ալ: Ներկայէս մէկուկէս ա-
միս տառ՝ առիթն ունեցանք այն
վարժարանն այցելելու և ի ներկայու-
թեան Ուսումն. խորհրդոյ անգամ Տ.
Տիւրքան Եպիսկոպոսին և վարժարանի
Տնօրէն Տ. Նազարեթի Աղազարէի բարձ-
րագոյն կարգի աշակերտներէ պատան-
ւոյ մը պարբերութիւն մը գրել տը-
ուիւնք՝ զոր գրեց այսպէս «Երբ Պոլ-
սոյ գիւղերէն միեւն մէջ կը գտնուէի
պատահեցաւ (խեղճ Յաւան ո՛ր դա-
ցած էր այն պահուն) Երկաթաբլի
մը որ ամէն բանէ աւելի բնիկեցա-
նութիւնը կը սիրեր»: Այս պարբե-
րութեան սխալներն կը յայտնեն թէ
ո՛րչափ ուշադրութեան առնուած է
Աղբ. Գաւառակալութեան խնդիրն:
Գեր. Առաջնորդն իւր ամբողջ պաշտօ-
նավարութեան միջոցին միայն մէկ ան-
գամ դպրոցն այցելած է: Սակայն հոգ-
չէ, ինչպէս կը գրէ Պ. Տիւրքան, բա-
ւական է որ ուսուցիչն կ'ատանայ իւր
թոշակներն և ուսանողն ունի, թուղթ,
գրիչ և գիրք . . . պահելու համար:
Այս ալ յառաջդիմութիւն մ'է: Պ.
Տիւրքան անշուշտ այս հաստատմի մէջ
դատաւ Բարեւ. ընկերութեան Աղբ.
վարժարանի նուիրած 150 ոսկւոյ դու-
մարի տրուելու սրովութեան մասին մեր
պատասխանն:

Պ. Տիւրքան ի նշպէս կուրանայ կու-
սակցական ողին յեղիպատոս քանի որ
իւր յօդուածովն ինքն ալ կուսակցու-

— Պ. Կրտաւորութիւն անցած երեկոյ
թիւին կամի մէջ զուամբուած մի ժո-
ղով մէջ յայտնեց թէ ինչ պետք է
ինկ ազատականներէ ծրագրիր՝ իր-
անաւական խնդրի կարգադրուելէն
ետոյ : 1. Խորհրդարանական կազմա-

կերպութեան վերանորոգում. 2. Հոգաբարձական օրէնքները վերանորոգում. 3. Տեղական կառավարութիւնները իրաւունքներին ընդարձակում. 4. Ոգեկից ըմպելիքների վրայ դրուած օրէնքների վերանորոգում. 5. Սկիզբ տալիս և կալլէսի հաճանգին մէջ պետական կրօնի բարձումը:

—Ռուսո-արմանական սահմանագիտի պաշտպան ռուս զորքերէ մին հրոցանի մի հարուածով սպաններ է Ատոնիշքէն բրուսական գիւղի կալուածատէրներէ մին: Արմանական կառավարութիւնը նստիւն բացած է թէ արմանական հողին վրայ եղած է այդ սպանութիւն, թէ ռուսական, ինչպէս վր պնդեն Ռուսեր:

—Պաշկար Սոպրանյէն հսկող. 27ին նստի հրահրուած է: Կասեմ թէ կառավարութիւնը յաջողեր է 33 միլիոն ֆրանկի փոխառութիւն անել արմանական և հունգարական դրամատուններէ:

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄՆԵՐ

ԽՄԲԱԳՐԱՅՈՒՄ ԱԶԴ

Հարկ կը համարինք ծանուցանել Արմենիա բաժնորդ գրուիլ ցանկապիւններէն որ չուզելով ունէ մնայորդ հաշիւ ունենալ մեր բաժնորդների հետ լրագրի: Գաղութներին վերջ (1888 չալիսի վերջ), այսուհետեւ տարեկան բաժնորդագրութիւն չենք կարող ընդունել Արմենիա համար: Ինչպէս գրուած է արդէն Արմենիա ճակատը, բաժնորդագրութիւնները կը սկսին ամսագրայիններէն (նոր ճամարի համարում): Ուստի անոնք որ կուզեն իրենց բաժնորդագրութեամբ պատուել և քաջալերել Արմենիան, իրենց սկսած ամսագրիւն մինչեւ 1888 Յուլիի վերջ ամէն մէկ եռամսեայի համար 5 ֆր. հաշուելով պէտք է գրեն իրենց բաժնորդագրութիւն իսկ եթէ եւ ռուսականներէն դուրս մէկ կամ երկու ամիս ալ մնայ մինչեւ 1888 Յուլիի վերջ, պէտք է 2 ֆր. հաշուել մէկ ամսի համար:

Հայրենասիրական հրատարակութիւններ

Արմենիա խմբագրատունը ծախու կը գտնուին հետեւեալ աժանագիւն վէպիկներն, որոնք Պետերբուրգ տրպաղրուած են, յատկապէս հայ ժողովրդին մէջ անձնայայտպանութեան և հայրենասիրութեան գաղափարներն տարածելու նպատակով:

1. Ուրիշի գերեզմանի վրայ առանց արտասուքի եմ լաց արեմ. (Նիւթը տանուած է հայերի կրօն հարստահարութիւններէն ճանկահայտանի մէջ վաշխառու հայ հօգուտների և զաղաքային: Եւ բարձրորդ գայ-մաշ ամենի ձեռքէն): Գրին է 20 անգ.

2. Բուդապ. առաքակապետ. (Քրիստոնէականների հանդիսութեանը համար Քրիստիանի ստորագրած դռնա-գիրներին մեռած տառեր լինելը ցոյց կուտայ, կը նկարագրէ մի մահմետականի գաղափարները և վերջապէս համար գործնական միջոցներ ցոյց կուտայ): 20 անգ.

3. Ժաննա տ'Արք—Գաղղիայի ազատող (Շատերին յայտնի է այս մանկամարդ հովուհուհուն, այս գիւղացի աղջկան հայրենասիրական եռանդը որով մի խումբ մարդիկ գլուխը ժողոված, հիւանալի յողթութիւններ տարաւ Անգլիայիներին դէմ երբ ասոնք ամեն կողմէ ճնշած և նեղը ձգած էին Ֆլորանսան): 15 անգ.

4. Նեղա — Տալիս պատմածը (Նիւթը առնուած է թիւրքերի տիրապետութեան ժամանակ Պուլիարիտի մէջ Տէրպաշներին արած բարբարոսութիւններէն): 20 անգ.

5. Դոնցո — Բուդապ. առաքակապետի պատմածը (Հարստահարուած հայրենիքի վրէժն առնելու համար կնոջ մասնակցութեամբ կազմուած մի աւաղակային խմբի գործերն կը պատմէ): 20 անգ.

Վերոգրեալ տետրակներն կը դրուելին իրենց առջեւ նշանակուած գիներով, փոստի ծախքը Արմենիայի խմբագրութեան վճարուելով: Ով որ 20 տետրակ գնէ մէկ անգամէն, այսինքն չորս օրինակ խաւքանչիւր տետրակէն, %ին 12 զեղչ կանենք վերոգրեալ գներին վրայ, այսինքն կը ստանանք 20 տետրակին համար 3 ֆր. և 35 անգլիմ, փոխանակ 3 ֆր. և 80 անգլիմ:

Արժէքը կանխիկ չվճարուած գիրք չըրկուի:

ԾԱՆՈՒ ԴԻՐՔԵՐ

Արմենիայի խմբագրատունը ծախու կը գտնուին հետեւեալ գիրքերն ուրոնք իրենց առջեւ նշանակուած գիներով կը դրուելին ուղղորդներին, փոստի ծախքը խմբագրատունէն վճարուելով: Ստակը կանխիկ չվճարուած գիրք չըրկուի: Կարելի է ստակ դրկել մանուս-փոստով կամ ֆրանսական նամակագրողներով (timbres-poste): Ինչպէս և ամերիկեան տոլար թղթ-թաղթամով (1 տոլարը 5 ֆրանկի հաշուով):

1. ՐԱՅՖԻ—ԿԱՅՄԵՐ. Ա. և Բ. հատորներ:

Աղգային վիպագիր Պրն. Բաֆֆիի գործերին մէջ առաջին տեղը կը գրուեն ԿԱՅՄԵՐ: Այս գիրքը կը ծանօթացունէ ընթերցողը տաճկական և պարսկական Հայաստանի գլխաւոր տեղերին հետ, հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւններ կուտայ ըուրդերի գանդան, ցեղերի և հայերի դրութեան, վարքի և բարքի մասին: Նա ցոյց կը տայ այն ծրագիր որին պէտք է հետեւին Հայաստանի մէջ գործելու գործերին: Մի խօսքով, թէ իբր աղգային ընտիր վիպասանութիւն և թէ իբր հայրենասիրական գործունէութեան վարդապետարան և ծրագիր, արժան է որ գտնուի այս գիրք ամեն հայրենասէր Հայի տուն:

Գին Ա. հատորին 7 ֆր. Բ. հատորին 8 ֆր. և 50 անգլիմ: Երկու հատորներն միասին գնողին 15 ֆր.:

2. ՐԱՅՖԻ—ՓՈՒՆԶ. Ա. և Բ. հատորներ (Ա. հատորը կը պարուհակէ Բաֆֆիի ոտանաւոր բանաստեղծութիւններն և Բ. հատորն իւր գրած մի քանի վէպերն): Երկու հատորներն միասին 10 ֆր. և 50 անգլիմ:

4. ԳԱՄԱՌ—ԲԱՌԻՊԱ — ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. (Աղգային առաջնախորդ բանաստեղծ Ռ. Պատկանեանցի աղատաշունչ և հրաշանգիչ բանաստեղծութիւններն կը պարուհակէ. սկիզբն դրուած է հեղինակին պատկերը): 2 ֆր.

5. ԳԱՄԱՌ—ԲԱՌԻՊԱ—ԱԶԱՏ ԵՐԳԵՐ. (Գամառ—Բաթիլպաի «բանաստեղծութիւններ») Ազատ երգերի մասը առանձին տետրակով ապագրուած), 20 անգլիմ:

6. ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ — ՎԱՆԳՈՅԺ. (Ամեն խրիմեան Սրբազանի գրած սրտաշարժ, խրատական և աղատաշունչ տետրակը 1876ին Վանի հրդեհին նկատմամբ): 70 անգլիմ:

7. Գ. ԱՐՈՎԱՆԵՅ — ՀԱՅՈՅ ԱԶԳԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. (Ամեն Հայի համար անհրաժեշտ պարտք է իմանալ իւր աղգի պատմութիւնը, գիտնալ թէ ինչպէս սկսեր է իւր աղգ, որտեղ ունեցեր է իւր հայրենիք, ինչպէս եկեր հասեր է մեր օրեր, որոնք եղած են իւր երջանկութեան և իւր թշուառութեան պատճառներ և այլն: Գէորգ Արովեանց որ Տիգրիսի Ներսիսեան վարժարանին մէջ Հայոց պատմութեան ուսուցիչ էր և որ յանկարծ մի օր, չգիտցուի ինչ կերպով, անյայտացած է, իւր առանգած դասերի համառօտութիւնը գրի վրայ առ փոփոխ և թողած էր: Այդ «Համառօտութիւն Հայոց աղգի պատմութեան»ը որ մինչեւ այժմ երբորդ տպագրութեան արժանացած է, ի սկզբան կուտայ տեղեկութիւններ Հայաստանի հին աշխարհագրութեան վերաբերեալ և պատմութիւնն ալ այն պիտի ոճով կանէ որ չնեղակայուենք միայն թաղաւորների կռիւներ, այլ և կը պատկերացունէ հայ ժողովրդի վիճակը): 2 ֆր.

8. ԳԱՐԵԻԼ ԵՊ. ԱՅՎԱԶԱՆ — ՆԻԿՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ (Պատմութիւն դարձին Հայկազանց Լեհաստանի իկաթոյիկութիւն): 1 ֆրանգ.

9. ԳԱՐԵԻԼ ԵՊ. ԱՅՎԱԶԱՆԻ ԳՐԱԾ ԼՍԱՐԱՆ անուն հետեւեալ տետրակներն որոնք հոգեշահ պատմութիւններ և օգտակար տեղեկութիւններ կուտան, կը ծախուին իւրաքանչիւրը 35 անգլիմ:

Ա. Պատմութիւն վարուց Մեծին Ներսէսի Հայրապետին մերայ:

Բ. Եղիպտոսի հետ թիւնները:

10. Ա. ՏԵՐ ՅԱՆՈՒՆ — ՀԱՅՐԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. (Պատկերազարդ ձեռնարկ աշխարհագրութեան): 2 ֆր.

11. ԵԶԵԻԿ ԳԶՆԵ. ԵՐԶԵԿԵԱՆՅ — ՀԱՅՐԵՆԱԳԻՏԱԼ ԱԶԳԱՅԵՆ ԵՐԳԱՐԱՆ Հայ գաղացիների համար (Արժ. Տ. Եզնիկի թարգմանի որ հայկական ձայնագր-

րութեան ուսուցիչ է Տիգրիսի Ներսիսեան վարժարանին, 172 երեսներէ բաղկացած այս երգարանի մէջ ժողոված և հրատարակուած է աղգային 104 երգեր, անոնց եղանակներն ալ ձայնագրելով հայկական խաղերով): 2 ֆր. 80 անգլիմ)

ՀՐԱՏԱՐԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

==
Ա. ՀԱՅ ԳԻՒՅԱԶՆՈՒՆԻ ՄԸ (Եւրոպայի մէջ բնակուած մի Հայի Հայաստանի վրայ արած խորհրդածութիւններով կը սկսի և մի Անգլիացու բերնով կը պատմէ երեւանցի մի հայ աղջկան հաստատումութիւնը մահմետական կրօնը չընդունելու և իր հայ նշանածի հաւատարմութիւնը համար), 50 անգլիմ.

Բ. ՀԱՅ ԳԻՒՅԱՅԻ (Հայ գիւղացիների բուն վիճակը որ շատերին անձանօթ մնացած է, ուսումնասիրելու պէտքը կը ներկայացունէ), 20 անգլիմ.

Գ. ՍԱՂԱՄԱՐ ԻՍՐԱԵԼԻ (Հայաստանի աղատութեան ցանկացող մի Հայի մաղթանքներն և մտածումներն են Սաղամարի ոճով գրուած), 40 անգլիմ:

ԼԵՒՈՆ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Կիլիկիայի վերջին թագաւոր Լեւան Լուսինեանի որ կը հանգչի Փարիզ ի Սէն-Տընի Կեղեւոթիկեանց վանքին մէջ, չիւրմի պատկերը կը գտնուի «Արմենիա»ի խմբագրատունը: Երկրին վրայ կայ, տապանագրիւն զատ, և Լեւան թագաւորի արձանը:

Պատկերի գինն է 60 անգլիմ: Խմբագրութիւնն կը վճարէ փոստի ծախքը:

ՀԱՅԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՕՏԱՐՆԵՐԻ ԱԶԳՈՒՄ

ՓՈՐՁԻ խմբագրատուն Մեծ. Պրն. Արգար Յովհաննէսեանի կարդացած մի հրապարակական դատախօսութիւնն է Հայկական խնդրին նկատմամբ թիւթիսի ժողովարանին մէջ 1879 թ. մայիսի 17ին: Կը ներկայացունէ եւրոպացիների նկատողութիւնները Հայերի մասին և կը նկարագրէ Լոստանի Անգլո-Հայկական Մասնաժողովի արած միջինը 1878 յուլիսին, Հայկական խնդրին համար: Կը ծախուի «Արմենիա»ի խմբագրատուն: Գինն է 1 ֆր., փոստի ծախքը մեր վրայ:

ՏՆՕՐԿ—ԽՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆ
Le Gérant: FÉLIX ENFANTIN.

ՄԱՐՍԵԻԼ
Հայերէն տպարան Մ. Փոքրոգայեանի
Marseille. — Imprimerie du Midi, M. SCHICKLER
rue Vacon 50.